

Samenvatting

Vaklieden en middenkader vormen de ruggengraat van de samenleving; hun bijdrage zorgt voor welvaart en sociale samenhang. Deze constatering vormt de grondslag voor het beleid voor het beroepsonderwijs. Een van de belangrijke speerpunten van dit beleid is het sterk verbeteren van de opleidingen voor die groepen. Draagt dit en de andere punten in het beleid voor de bve-sector (beroepsopleiding en volwasseneneducatie) bij aan de verbetering van het onderwijs en daarmee aan verhoging van het opleidingspeil en bevordering van de sociale cohesie?

In de nota *Koers BVE: de regio aan zet* komen minister en staatssecretaris van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) tot een fors aantal voorstellen voor vernieuwing van het beroepsonderwijs. Daarbij vinden zij het belangrijk dat de overheid niet meer zoals vroeger alles tot in detail voor de scholen aangeeft. De overheid wil hoofdlijnen aangeven: welke resultaten moeten worden bereikt, is de kwaliteit van het onderwijs van voldoende niveau en is de bedrijfsvoering doelmatig en kostenefficiënt?

De Onderwijsraad ziet de sector van het beroepsonderwijs (en de volwasseneneducatie) als een belangrijk onderdeel van het onderwijsbestel. Een groot deel van de Nederlandse jongeren ontvangt hier haar vorming, gericht op adequaat functioneren in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Op verzoek van de bewindslieden kijkt de raad in het bijzonder naar de noodzakelijke inhoudelijke vernieuwingen. Ook vragen zij de raad zich een oordeel te vormen over de relatie tussen overheid en de instellingen voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

Inperking

Mbo (middelbaar beroepsonderwijs) en volwasseneneducatie vormen sinds 1996 de bve-sector. Inmiddels zijn de opvattingen over de koppeling tussen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (zoals inburgeringscursussen, algemeen vormend onderwijs voor volwassenen) veranderd. De overheid streeft ernaar deze educatie onder het regiem van de vrije markt te brengen, na een overgangsfase. Dit advies heeft daarom vooral betrekking op het mbo.

Speerpunten van beleid

Koers BVE bevat een groot aantal beleidslijnen die voortbouwen op voorgaande afspraken en activiteiten. De Onderwijsraad beperkt zich in zijn advies tot een aantal van de belangrijkste thema's. Daarbij vormen belangrijke uitgangspunten voor hem de twee hoofddoelen van de Lissabon-strategie: verhoging van het opleidingspeil en vergroting van de sociale cohesie. Een belangrijke invalshoek is ook dat het zelfbestuur van de instellingen vanuit de landelijke overheid wordt ingekaderd en waar nodig gecorrigeerd vanuit de vijf overwegingen die de raad voor centrale interventies ziet, te weten kwaliteit, toegankelijkheid, doelmatigheid, keuzevrijheid en sociale cohesie.

De raad stelt in het volgende zes thema's aan de orde. Elk van de thema's introduceert hij in deze samenvatting aan de hand van *Koers BVE*. In een tweede alinea geeft hij zijn oordeel, om ten slotte in een derde alinea adviezen of voorstellen aan te geven.

Variatie in aanbod en begeleiding

Koers BVE geeft aan dat de leerloopbanen van mensen steeds gevarieerder worden vanwege factoren als culturele achtergrond, cognitieve bagage en mate van zelfstandigheid. Dit vraagt om competentiegericht beroepsonderwijs, met nieuwe vormen van leren, doorlopende leerlijnen, leren leren en brede toegankelijkheid.

De raad wil benadrukken dat vanuit het perspectief van een leven lang leren een minder strikte scheiding tussen initieel en postinitieel onderwijs en schools en buitenschools leren van belang is. Richtinggevend zijn de te verwerven competenties (kwalificaties), maar de wegen waarlangs competenties worden bereikt kunnen variëren. Deze wegen kunnen een sterk regionaal en mogelijk zelfs een individueel karakter dragen.

Vanuit het perspectief van een leven lang leren bepleit hij een verdere uitbouw van het stelsel van wederkerend onderwijs: afwisselend leren op school en leren in de praktijk, of een combinatie van beide. Een uitbouw van de beroepsbegeleidende leerwegen en meer projectleren acht hij hiervoor zinvol, omdat variatie in het onderwijs daarmee is gediend. Formeel, informeel en non-formeel leren kunnen daardoor in leerarrangementen bij elkaar worden gebracht. Onderwijs moet daarom meer met derden samenwerken.

Doorlopende leerlijnen

Koers BVE benadrukt het belang van soepele overgangen van vmbo (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs) naar mbo en van mbo naar hbo (hoger beroepsonderwijs). De diverse partijen werken elk vanuit hun eigen situatie aan doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo (de zogenoemde beroepskolom). De verdere uitwerking van de beroepskolom is, zoals *Koers BVE* meldt, een taak voor de samenwerkende partners.

De raad ziet de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen binnen de beroepskolom als een welkome steun in de rug. Ook de vernieuwing van de afstudeereisen, waarbij competenties belangrijker zijn dan theoretische leerstof, biedt mogelijkheden. Maar dan moet competentieleren natuurlijk wel in alle drie sectoren goed worden ontwikkeld.

De raad pleit hier voor drie instrumenten.

- Een geautomatiseerd systeem van kennisuitwisseling tussen 'toeleverende' en 'aannemende' scholen (in beide richtingen), in aanvulling op persoonlijke contacten.
- Een doorlopende studie- en loopbaanbegeleiding en het vastleggen van ervaringen en inzichten, bijvoorbeeld via portfolio's. Dit kan al in het basisonderwijs beginnen.
- Gebruik van portfolio's en competentiekaarten; zij geven leerlingen zicht op eigen kennen en kunnen.

Verbinding schoolse en buitenschoolse leeromgevingen

De betekenis van praktisch gericht leren in relatie met theoretisch onderwijs neemt in betekenis toe; het kan op diverse manieren worden georganiseerd. *Koers BVE* stelt dat het van groot belang is de rol van de beroepspraktijkvorming in het te ontwikkelen

competentiegericht onderwijs nader te verkennen. De nota onderstreept daarmee het gewicht van praktisch gericht leren.

De raad vindt leren op de werkvloer erg belangrijk. Maar er moet goed op de kwaliteit van dat leren worden gelet. Het is ook belangrijk dat er in de praktijkbegeleiding extra aandacht komt voor competentieleren op de werkplek. Investeren in scholing hiervoor is zeer noodzakelijk.

De raad beveelt hier aan een effectieve 'goedepraktijkenstrategie' te ontwikkelen, zodat ervaringen in het gehele land kunnen worden benut. Het gaat om leerarrangementen waarin formeel, non-formeel en informeel leren betaalbaar en effectief bij elkaar zijn gebracht. De raad stelt voor dat een beperkt aantal voorbeelden (praktijken) wordt beschreven en geschikt gemaakt voor verspreiding en benutting; deze kunnen dan gaan fungeren als kwaliteitsstandaarden.

Invoering vernieuwde kwalificatiestructuur beroepsonderwijs

De herziening van het beroepsonderwijs van vakgericht naar competentiegericht is in volle gang. Diverse partijen, zoals de kenniscentra voor het beroepsonderwijs, het bedrijfsleven en COLO (Vereniging Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven), zijn in samenwerking met het onderwijs (BVE Raad) bezig met het formuleren van een nieuwe kwalificatiestructuur, gebaseerd op competenties. Deze ontwikkeling is nog niet voor alle opleidingen en alle niveaus voltooid.

De raad ziet de vernieuwing van de kwalificaties als een belangrijke zaak; op dit moment verloopt de ontwikkeling te traag. Hij vindt ook dat deze vernieuwing een behoedzame invoering vergt. Immers, de overgang naar competentieleren en naar breder gedefinieerde opleidingen is niet zonder risico. Op dit punt komt er veel op de onderwijsinstellingen af.

De raad beveelt het volgende aan.

- Zet het proces van vermindering van het aantal strikt omschreven opleidingen en omzetting naar breed omschreven opleidingen versneld voort.
- Voer een proefperiode in voor de implementatie van de nieuwe kwalificatiestructuur om van ervaringen te kunnen leren.
- Onderzoek welke mogelijke risico's er kleven aan de invoering van competentieleren.

Uitblinken

Koers BVE pleit voor meer excelleren in de mbo-3- en mbo-4-opleidingen. Het streven is meer goede vaklieden op de arbeidsmarkt en meer doorstroom naar het hbo.

De raad vindt dat dit pleidooi krachtige ondersteuning verdient, om zo de kennis-economie een brede basis te verschaffen. Werknemers van middenkaderniveau spelen een onmisbare rol in het invoeren van innovaties in het bedrijfsleven. De raad concludeert dat om excelleren in het mbo tot stand te brengen, meer in de vernieuwing van de opleidingen voor vaklieden en middenkader moet worden geïnvesteerd.

De banden tussen mbo en hbo moeten sterker worden aangehaald. Ook een andere route vindt de raad hier belangrijk, namelijk die voor mbo-opgeleiden op de arbeids-

markt. Via deeltijd- of duaal leren, al dan niet in combinatie met evc-procedures (elders verworven competenties), kunnen in de praktijk verworven competenties op hbo-niveau erkend worden. Dit leidt tot indirecte doorstroom naar hbo-niveau.

Centrale sturing

In *Koers BVE* zijn aanzetten voor twee componenten van een besturingsarchitectuur zichtbaar: centrale sturing door de landelijke overheid en zelfsturing van de instellingen.

De raad acht de kwaliteit van de zelfsturing beslissend voor de kwaliteit en het rendement van het onderwijsproces: hoe adequaat gaat de instelling om met de externe invloeden, waaronder de overheidssturing? Vanzelfsprekend is de wijze waarop de overheid stuurt hierop van invloed: niet langer hiërarchisch en alle instellingen over een kam scheren, maar gedifferentieerd, met de regio als vertrekpunt.

De raad pleit hier voor vijf instrumenten, die moeten leiden tot een goede balans tussen zelfbestuur en centraal bestuur.

- Een andere wijze van bekostiging: financiering op basis van inschrijving in een groep van opleidingen in plaats van per opleiding.
- Goede afspraken over de doelen die de instelling samen met de regio wil behalen: duidelijk en regiospecifiek omschreven doelprogramma's.
- Formuleren van een helder protocol voor het voeren van de bestuurlijke dialoog tussen overheid en instellingen, zodat de regionale inkleuring goed uit de verf komt en tegelijk het parlement goed kan worden geïnformeerd.
- De ontwikkeling van een uitgebalanceerd systeem van vergelijken op richtpunten, zodat afspraken daarover goed kunnen worden gemaakt en resultaten helder kunnen worden verantwoord.
- Stimuleren van innovatie via regionale samenwerking waarin de partijen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de doelstelling. De overheid regelt dat zij deze regionale samenwerking adequaat kan aansturen en past haar eigen organisatie daarop aan.